

LBRIS

We know
books

Christian Crăciun

ANATOMIA ȘI
FIZIOLOGIA
LUI A

eseu

Prefață de Vianu Mureșan

E I K O N

București, 2024

<i>Prefață:</i> Un exercițiu de hemolexie (de Vianu Mureșan)	5
<i>Partea întâi:</i> Corpul și litera	19
<i>Partea a doua:</i> Litera și corpul	75
Antropogeneză nichitiană.....	77
Pygmalion și Anti-Pygmalion	87
Metatrupul.....	100
Nodurile.....	123
Intrare-n muncile de primăvară	129
Necuvintele prin ochii unui bătrân rabin.....	142
Elegia înghețului	153
Oul negru.....	170
Elegia fără număr. Adulmecarea existenței ...	177
Glonțul și îngerul	184
Invizibilul organ al rugăciunii.....	189
<i>În loc de epilog:</i> Ce știe daimonul (și noi nu știm).....	198

LBRIS

We know
books

PARTEA ÎNTÂI

*Corpul
,și litera*

Am mâncat lumină. Avea oase.

NICHITA STĂNESCU

Recitirea (neapărat recitirea) operei lui Nichita Stănescu ne sugerează două coloane pe care se sprijină imaginar poezia sa: anatomia umană și abstracțiunea algebrică. Ciudată îmbinare, observată de altfel de mai toți comentatorii săi. Mă voi ocupa în cele ce urmează de imaginarul anatomic, obsedant prezent în poetica sa. Cred că nici un alt poet al nostru nu are o așa amănunțită fișă anatomică (neluând în considerare imaginarul special al unui Emil Brumaru, de exemplu, fără legătură cu cel nichitian) în versurile sale. Să începem, simplu, cu un vocabular, neexhaustiv dar sugestiv, pentru a ajunge mai târziu la înțelesuri. Deci, într-o ordine aleatorie: mâini, („Privește-ți mâinile și bucură-te, căci ele sunt absurde”) braț, umeri, glezne, articulații, cearcăne, fruntea, ochii, tâmpile, chipul – în general, cu sinonimele sale, trup în special – carne, gene, bărbia, buzele, ochii (de bună seamă cel mai frecvent), picioarele, șoldul, inima, (la fel de frecvent ca și ochiul, dacă am avea, cum ar trebui într-o cultură așezată, o bună ediție digitală, am putea face rapid o statistică precisă), pieptul, călcâiul, meningele, mușchii, scheletul, oasele (la fel de importante ca și ochiul și inima), vertebrele, omoplatul, sprâncene, bărbie, coaste, genunchi, cot, gură, buze, dinți (de lapte), smulgerea cu ață a dinților de lapte, bot, tendoane, sâni, urechile, creierul,

(„ciuperca gri a creierului”) jugulara (vâna de pe gât), creștetul, degetele, irisul, pupila, orbite, părul, nările, gâtlej, cerul gurii, limba (de multe ori smulsă), pleoapele, unghiile, sângele, globulele („chiliile” albe și roșii ale sângelui), limfa, șira spinării, spinarea, pletele, palmele, pavilioanele urechilor, timpane, pielea, („cortul pielii noastre”, „pielea zdrențuită de pe față”, „sac de piele”) vinele rupte, celulele, orbita, arcada, pumni, sudoarea, femurul, ciolanele, tibiile, fibula, ceafa, „pulpa de femeie goală”, ficatul, hymenul, maxilarul, „vagin imaginar”, pântecul, mașul, „mașele luminii”, țâțele, obraz, măduva, beregată, subțioara de bărbat, rotula, sfârc, sternul, craniul, falangele, clavicula, nasul, bube, râie, plămâni, gingia, degetul arătător, artere, placenta maternă, dar și placenta luminii, placenta văzduhului, ombilic, burta, stomacul, fălci, mandibule, „organul bărbătesc al facerii”, „organul sămânței”, „falusul zeilor”, colțul buzelor, lobul urechii, „bucile unui copil de înger”, beregată („Setea cerbului îmi locuiește beregata”). „Prea multe organe, Doamne,/pentru un gând perfect” avea să exclame, excedat, poetul în *Al treilea testament*.

E prea mult, într-adevăr, ca să nu fie adânc semnificativ. Această insistență sugerează și modul de lectură: trupul, părțile lui, mădulele, nu trebuie citite doar ca o metaforă, sursă de imagini poetice în general, ci *ca un mod de cunoaștere poetică a universului*. Cerul însuși are o anatomie: „Cerul era-n mine și-avea de orizonturi/ curbate oasele spre stern” (*Mișcare în sus*). Trupul este Imagine a universului, *imago mundi*. „...corpul ca atare e semnificant. Pata de sânge este o lecție ultimă de «anatomie» a sensului, dacă vrem, o definiție obținută printr-o vivisecție pe subiect”.¹

¹ Ștefania Mincu, *Nichita Stănescu între poezie și poezie*, ed. Eminescu, 1991, p. 39.

Semnificativ, așa adăuga, chiar în virtutea funcției sale arhetipale, strict legată de logos. Corpul întreabă și mărturisește prin sine cum se poate manifesta logosul. Când vorbim, despre corp *vorbim*. Și invers: când vorbim *despre corp*, vorbim. *Întruparea* este momentul central al universului. Și al poeziei lui Nichita, cum vom vedea la capătul acestui șir de analize, arc energetic între polii numiți corp și cuvânt. „Dacă necircumscrisul poate fi descris și ireprezentabilul poate fi redat prin ilustrare iconică, în virtutea cărnii Celui întrupat [...], atunci ce ne împiedică să propunem o ipoteză similară în privința limbajului, și anume că, datorită Cuvântului-devenit-trup, trupul creat poate acum să pronunțe impronunțabilul și inefabilul Cuvânt? Și dacă icoana s-a dovedit a fi modelul adecvat pentru exemplificarea acestei noi paradigme întrupate a vederii, nu ar fi posibil ca imnul să funcționeze ca exemplu al unui limbaj «iconic»?”². Asta încerc pe parcursul acestui eseu: să ascult cuvântul pe care-l pronunță, insistent, corpul în poezia lui Nichita. Autor care cultivă o poezie de ascultare. Bazată pe respirație (vezi titlul cărții cunoscute), pe duh. Poezie pulsatorie, cum și-o definește singur. Să fie felul unic în care Nichita își rostea textele un îndemn secret la a asculta vocea din adânc a acestor poeme? Ușoara bâlbâire a histrionului care își recita liturgic textele (am auzit mulți oameni care, rostind un text de-al său, îi imitau inconștient frazarea, muzicalitatea) face parte din spectacolul poeziei sale, de Moise împiedicat în cuvânt, pentru că Însuși acesta este de piatră. Poezia lui are întotdeauna o *voce* („zic” e unul dintre verbele dicendi, adesea folosit cu o conotație

² John Panteleimon Manoussakis, *Dumnezeu după metafizică. O teologie estetică*; Editura Ratio et Revelatio, 2018, traducere din engleză de Cristian Vechiu, p. 147.

oraculară). „Mă gândesc că acest tip de oralitate, impusă prin intermediul actorului, ar putea fi eludată prin includerea ei în tensiunea poemului. [...] Funcția unei astfel de poezii este de a înlocui natura cu natura organismului poetic. Funcționalitatea unei astfel de naturi independente are vechi resurse în poezia arhetipală, vrăjitoarească, în descântec, asta mai la început, și, mai apoi în poezia de ritual și, încă mai târziu, în cea de dragoste, iar, în cazul unic al limbii române, în cea de dor. [...] – O poezie pulsatorie poate fi impersonală? – Da! În același timp, poate fi și o poezie personală. Poezia impersonală ține de atitudine, poezia pulsatorie e un mijloc de a da mai multă realitate poeziei. – Deci: poezia pulsatorie e o atitudine față de stil, poezia impersonală e o atitudine față de sentiment. Prin ce diferă atitudinea față de sentiment într-o poezie personală, de atitudinea față de sentiment într-o poezie impersonală? – Prin dimensiunea tragicului. Cu cât dimensiunea tragicului e mai profundă și mai adevărată, cu atât gradul de impersonalitate și deci de valoare a poeziei crește. Poezie impersonală absolută nu există, după cum poezie personală absolută nu există. E numai o deplasare a centrului de greutate”³.

Poetul își păstrează pe tot parcursul activității poetice intactă uimirea că trupul vorbește iar cuvântul „se întrupează, nu se destrupează”. „Când, la Școala primară nr. 5 din Ploiești, cu forța și cu abecedarul, această constituție a forței, acest satâr pe gâtul de lebadă al copilului, tăiat dinspre firesc spre cuvinte, după nesfârșitele linioare și bastonașe, am fost învățat să scriu o-i, oi, și am remarcat că ceva ce nu există poate fi scris. Când am aflat că ceea ce

³ *Antimetafizica*, p. 296-297.

se vorbește poate fi scris, adică redat vederii, m-am speriat ca și cum aș fi emis pe gură animale, îngeri și alte făpturi. Evident că am început să mă bâlbâi și, bineînțeles, am rămas repetent. [...] De unde să știu eu și de unde să se știe și cine, Dumnezeu mare, a inventat obiectualizarea, adică transformarea în obiect a cuvântului?”⁴. S-a spus, pe bună dreptate, că avem, în splendida și suav complicata poveste de mai sus o adevărată *ur-scene* din care se nutrește întreaga poetică nichitiană⁵.

Marin Tarangul fixa și el, stringent, importanța anatomiei poetice: „Orice «membru» reprezintă o parte a trupului din care face parte în realitate, deci trupurile constituie un dat; dar în poezie ele nu există și, în acest sens, poezia este «ireală». Poezia își naște trupurile cu fiecare poem în parte. Orice poezie este înzestrată cu membre, toate reale, al căror trup nu există însă decât prin modul în care poezia însăși se susține, adică prin diseminarea membrilor, de peste tot, în interiorul unui corp ce nu există niciunde, decât într-un mod de articulare în incinta unei unități de coeziune. «Facerea» din verbul «poiein» se sprijină pe această unitate a coeziunii, conferindu-i astfel «încărcătura». Fără ea, creația nu are loc: nu se mai naște o operă ci un produs. Un suflu e cel ce creează acest corp unic – unic pentru că suflul este *unul*. Totul aici este «articulat», chiar dacă proveniența și sensul concret al acestor articulații nu ne sunt cunoscute. Dar este cumplit de greu să reușești să legi lucruri reale. În interiorul unei coeziuni care nu este dată, într-o unitate al cărui «corpus» este funciamente

⁴ Nichita Stănescu însoțit de Aurelian Titu Dumitrescu, *Antimetafizica*, ed. Cartea Românească, 1985, p. 26.

⁵ Carmen-Maria Mecu, *Nichita Stănescu prin lentile de psiholog*, ed. Tracus Arte, 2016.